

DILEMELE ATRACTIVITĂȚII ECONOMIEI REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL PERSPECTIVELOR DE INTEGRARE EUROPEANĂ A ȚĂRII

Victoria Vasilescu

Sumar

Acest policy brief are drept scop identificarea dilemelor majore cu care se confruntă economia Moldovei în contextul apropierei și unei eventuale integrări în Uniunea Europeană. În condițiile actualei crize economice elaborarea unor politici clare și bine gândite reprezintă premisa pentru stabilizarea și redresarea situației economice și asigurarea unei creșteri economice durabile. Guvernul se află într-o ipostază deosebit de dificilă, fiind constrâns, pe de o parte, de realitatea economică pesimistă, pe de altă parte, de necesitatea de a negocia cu FMI în lipsa unui program anti-criză. Precedentul Guvern nu a dat prea multă atenție faptului că începând cu trimestrul IV al anului 2008 economia Moldovei urma în totalitate tendințele regionale de recesiune și nu a elaborat un program anti-criză propriu-zis (adică unul care să anticipeze și să prevină actualele manifestări dificile ale crizei). În aceste condiții se cer recomandări de politici care ar ține cont de constrângerile existente. Ținând cont de cele menționate următoarele subiecte vor fi analizate:

- Situația economică actuală și cadrul de politici economice promovate la nivel național
- Atractivitatea economică a Republicii Moldova în condițiile crizei actuale
- Recomandări de politici cu privire la sporirea atractivității economice a Republicii Moldova din perspectiva integrării în UE

Situația economică actuală și cadrul de politici economice

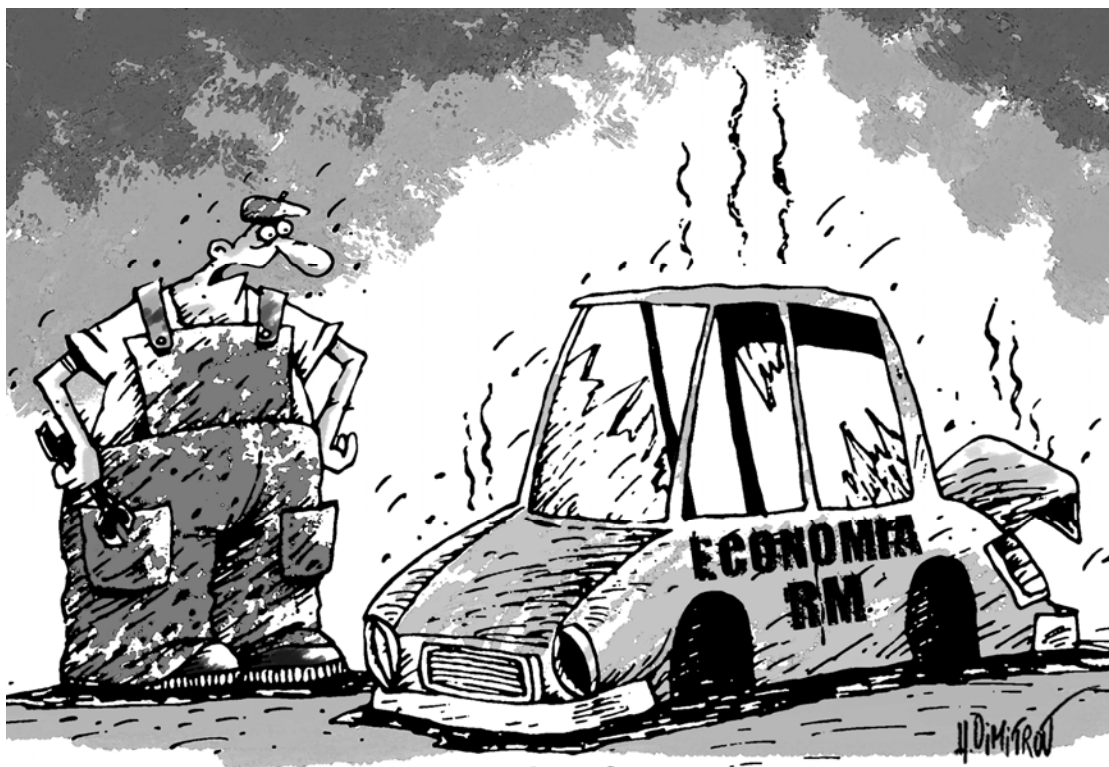
Aspirațiile Republicii Moldova de integrare în Uniunea Europeană sunt mai curând o viziune optimistă, deoarece multe aspecte ale vieții economice a țării necesită ajustări categorice, dacă nu chiar schimbări radicale. Aceste ajustări/reforme implică voință și riscuri politice imediate, dar promet rezultate palpabile, atât la nivel macro, cât și în termeni de dezvoltare umană, numai pe termen mediu sau lung.

Situația economică în care se află la momentul actual Republica Moldova nu poate fi calificată decât ca fiind una foarte precară. Guvernul precedent nu a propus și nu a promovat un program de depășire a crizei economice. Mai mult decât atât, acesta se făcea a nu observa realitatea economică tot mai dezolantă, și aceasta în condițiile în care economia moldovenească urmărea toate tendințele regionale de recesiune. Pentru Guvernul actual un program anti-criză este irelevant, acesta concentrându-se asupra unui program de stabilizare și recuperare economică.

La ora actuală principalii indicatori economici atestă o situație deplorabilă la toate compartimentele:

- Dacă în perioada ianuarie-iunie 2008 PIB a constituit 28 842 milioane lei (valoare nominală, prețuri

curente), sau o creștere de 5,4% față de perioada similară a anului 2007, atunci în ianuarie-iunie 2009 PIB-ul, cu o valoare nominală de 27 869 milioane lei, a fost cu 7,8% sub nivelul perioadei respective a anului 2008. Ritmurile activității economice de bază s-au redus constant și în trimestrul I, și în trimestrul II al anului 2009. Deosebit de mult au fost atinse de criză industria extractivă, construcțiile și sectorul transporturi[1]. În rezultatul micșorării volumului producției și importurilor, impozitele la produse și import s-au diminuat cu 12,8% comparativ cu perioada similară a anului precedent, evident cu efecte nefaste asupra bugetului.

- Conform datelor din trimestrul I al anului 2009, consumul final a scăzut cu 9% în raport cu perioada respectivă a anului 2008. S-a deteriorat simțitor consumul final al gospodăriilor casnice, cu circa 10,2%. Această tendință a continuat și în trimestrul II, potrivit statisticilor oficiale. Reducerea nivelului consumului, în special de produse alimentare și produse de primă necesitate, reprezintă o provocare majoră pentru actualul Guvern. Reducerea consumului populației are loc pe fundalul reducerii cu 1/3 a nivelului remitențelor.
- Exportul și importul de bunuri și servicii s-au diminuat în primul trimestru al anului 2009 cu 14,7% și 28,2% față de perioada respectivă a anului precedent. Conform datelor semestriale, în 2009 economia Moldovei a exportat cu 22,2% mai puțin, dar și a importat cu 33,5% mai puțin [2]. Scăderea volumului comerțului extern a fost principala cauză de reducere a încasărilor bugetare din TVA.
- Reducerea remitențelor de peste hotare a fost unul din canalele principale de propagare a crizei financiare în Moldova, în condițiile în care mai mult de 40% din gospodăriile casnice depind în mare măsură de remitențe. Volumul total al remitențelor, potrivit datelor Băncii Mondiale, a plasat în 2008 Moldova în topul țărilor cu cea mai mare pondere valorică a remitențelor în PIB (36,2%). Reducerea volumului remitențelor poate fi observată și prin prisma volumului și structurii veniturilor disponibile ale populației. Dacă să luăm în calcul datele Biroului Național de Statistică (BNS), observăm că

ponderea remitențelor a scăzut de la 19,7% în trimestrul I la 16,6% în trimestrul II al 2009. Reducerea remitențelor afectează negativ atât consumul privat, cât și consumul public.

- Buget național deficitar care ar putea constitui circa 8,5 miliarde lei, circa 800 milioane USD, până la finele anului 2009, sau circa 14% din PIB, potrivit Ministerului Finanțelor. Acest deficit bugetar poate fi redresat doar prin măsuri urgente de reducere a cheltuielilor bugetare, amânarea majorărilor salariale deja prevăzute pentru unele categorii de bugetari. Și aceasta în condițiile în care un deficit de puțin peste 5% în România preconizat pentru 2009 este catalogat ca fiind unul dificil pentru economia țării vecine.

Actualul Guvern a elaborat un program de stabilizare economică și a inițiat negocierile cu FMI. Din câte se poate înțelege din unele declarații pe marginea negocierilor, FMI nu are de gând să renunțe la condițiile sale dure, în special în termeni de depreciere a leului, precum și condiții mai puțin populare cum ar fi amânarea oricăror majorări salariale bugetare. Deși există riscuri politice majore, actualul Guvern are o zonă extrem de limitată pentru manevre în negocierile cu FMI și cel mai probabil va trebui să accepte și condițiile mai dure impuse de FMI. Reformele dureroase (ex. reducerea numărului de angajați în sectorul public) sunt inevitabile și mai devreme sau mai târziu trebuiau inițiate. Consumul guvernamental în această țară în ultimii ani nici pe departe nu mai corespundea resurselor existente.

Atractivitatea economică a Republicii Moldova în condițiile crizei actuale

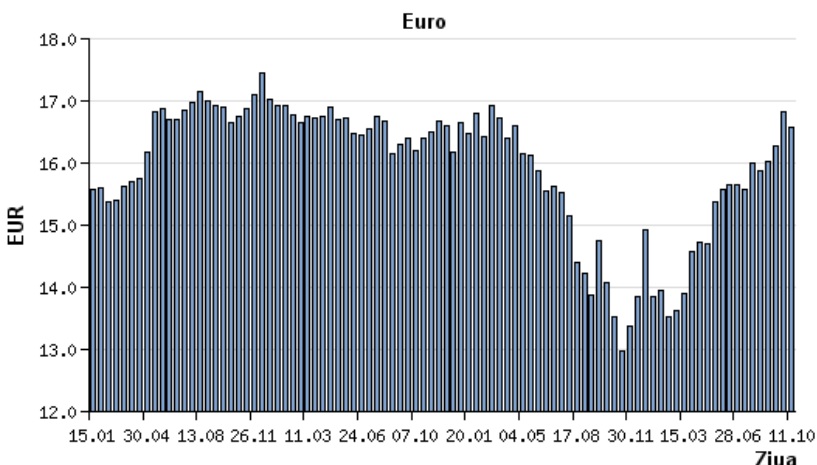
Atractivitatea economiei Moldovei trebuie și poate fi privită prin prisma condițiilor actuale deosebit de dificile, cu alte cuvinte prin prisma *dilemelor* cu care se confruntă marea majoritate a sectoarelor economice. În această ordine de idei se evidențiază cel puțin patru dileme pe care le vom analiza succint.

- ***Stabilitatea leului***

Stabilitatea valutei naționale, dar în special a prețurilor, reprezintă un factor important care determină atractivitatea economiei naționale în ansamblu. Valutele naționale ale țărilor vecine au cunoscut în 2009 evoluții divergente, chiar dacă susținute continuu de băncile naționale centrale. Acestea s-au depreciat constant în raport cu euro, cu excepția leului românesc, care a fost masiv susținut. Astfel, în România, potrivit datelor Băncii Mondiale, în primele nouă luni ale lui 2009 în stabilitatea valutei naționale au fost investite 4,5 miliarde euro. Deprecierea bruscă a leului românesc ar fi provocat presiuni asupra solvabilității sistemului bancar, dar și asupra inflației. Mai mult decât atât menținerea unui curs ușor supraevaluat a RON a permis evitarea unor falimente ale firmelor și populației cu datorii în euro.

În ultimii trei ani evoluția MDL a cunoscut în general o tendință de apreciere, iar în 2009 o depreciere continuă față de dolarul american și euro (Fig.1 și Fig.2). Cu alte cuvinte, tendințele regionale de depreciere a monedelor naționale au fost observate și în economia moldovenească, doar că deprecierea leului a fost limitată prin efortul continuu al BNM de menținere a cursului valutar. Dilema de bază în aceste condiții este în a menține în continuare MDL sau, așa cum insistă FMI, de a permite deprecierea valutei naționale. Deprecierea bruscă ar putea crea grave probleme unei economii în recesiune, preponderent importatoare, precum și ar fi o măsură cu repercusiuni sociale negative. Menținerea MDL ar necesita un input consolidat din exterior deoarece presiunile deja existente sunt mult prea mari pentru capacitățile existente. BNR a cheltuit peste 5,5 miliarde euro întru menținerea stabilității RON, dintre care o bună parte prin contribuția FMI. Logica unui curs ușor supraevaluat al RON se traduce prin inflație mai redusă, evitarea punerii de presiuni adăugătoare pe solvabilitatea sistemului național bancar, precum și efecte psihologice benefice la nivelul populației, care în condițiile actualei crize nu pot fi subapreciate.

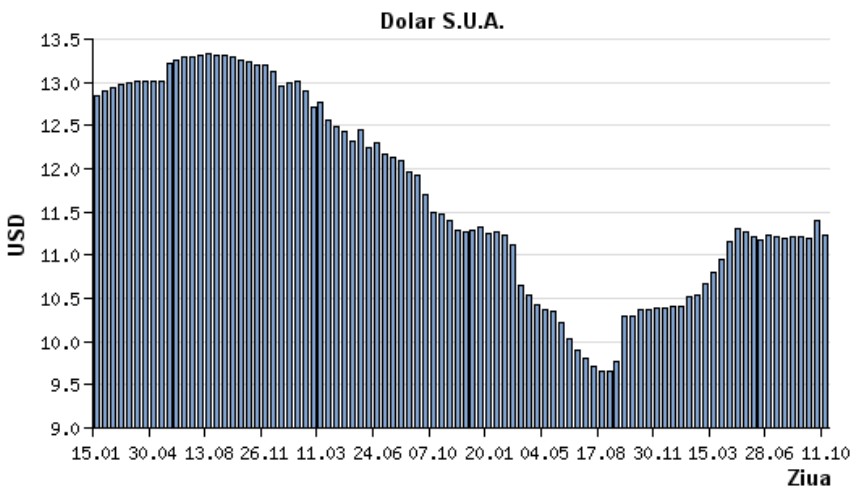
Fig.1. Evoluția cursului leului moldovenesc față de euro, MDL/EUR (2006-2009)

Sursa: BNM

Dar și un leu supraevaluat, așa cum pare a fi cazul la această etapă, ar putea adânci și mai mult criza, afectând în special exportatorii și forțând ajustări rapide și dureroase la capitolul salarii bugetare, măsură deosebit de nepopulară pentru Guvernul abia investit. *Guvernul ar trebui să găsească „mijlocul de aur” prin deprecierea controlată și limitată a MDL.* Experiența vecinilor europeni, cum ar fi Slovacia, în ceea ce privește controlarea inflației și în termeni de politică monetară ar putea fi aplicabilă, cu toate că intrarea acestei țări în zona euro a marcat un moment deosebit de important în ceea ce privește decuplarea economiei de la vechile setări.

Fig.2. Evoluția cursului leului moldovenesc față de dolarul SUA, MDL/USD (2006-2009)

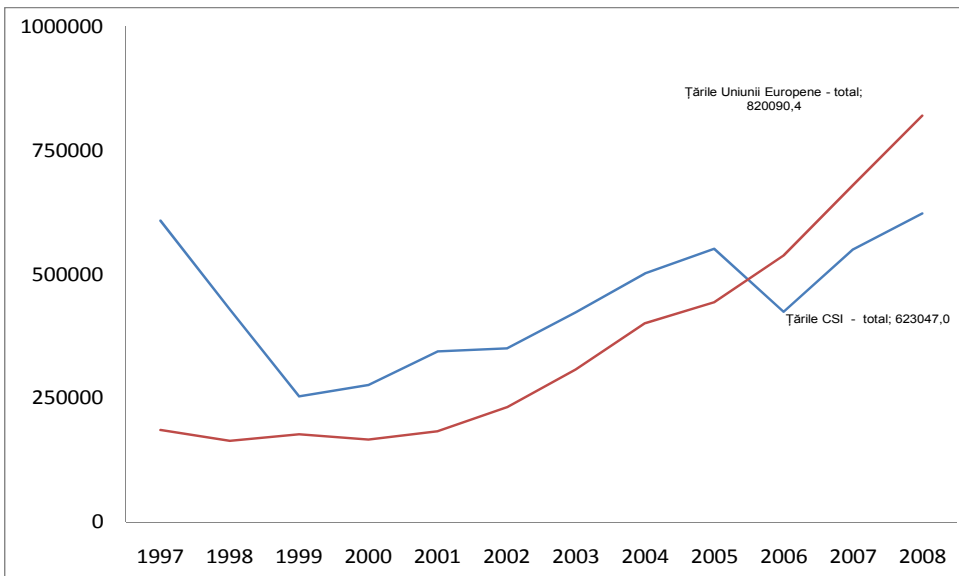
Sursa: BNM

- **Moldova – țară importatoare**

Republica Moldova este o țară net importatoare de multe produse, inclusiv cu caracter strategic. Deficitul de balanță comercială este impunător, constituind 3307,4 milioane USD [3], importurile depășind peste 3 ori valoarea exporturilor în 2008. Economiiile țărilor vecine par să fie mai echilibrate din acest punct de vedere. În Slovacia importurile în 2008 au depășit cu doar 1,4% exporturile, în România importurile

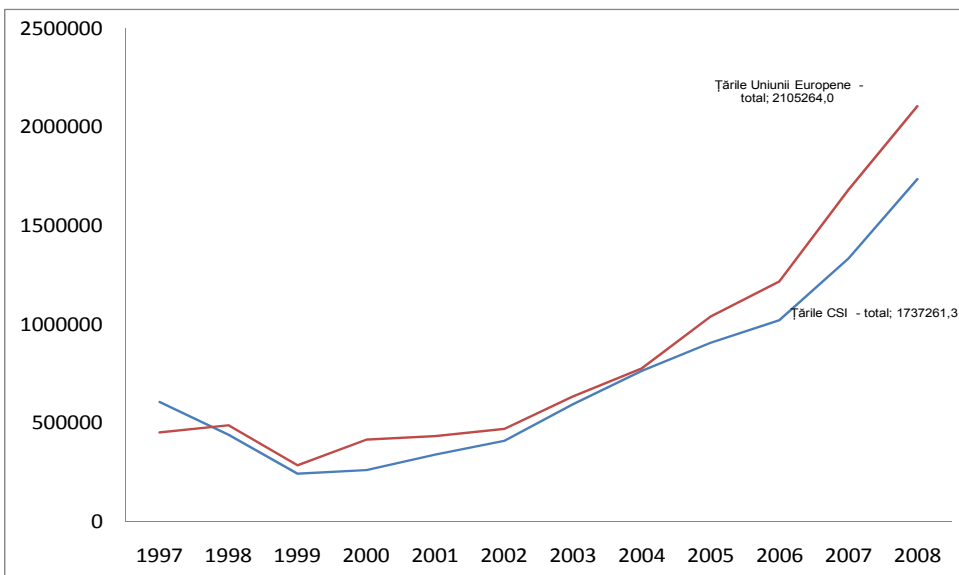
depășesc de 1,7 ori exporturile (2007), iar Ungaria exporturile au echilibrat importurile în 2008. În condițiile în care atât importurile din cât și exporturile RM către țările UE au crescut în comparație cu cele din / către țările CSI, este evident că piața UE devine tot mai importantă pentru exporturile naționale, dar și în calitate de sursă de importuri (Fig.3 și Fig.4). Deprecierea controlată a MDL față de euro ar putea influența benefic activitatea exportatorilor naționali ce au în vizor piața UE. Din perspectivă economică, fundamentată de datele statistice, extinderea UE spre est a generat noi oportunități de export și investiții, iar ca urmare mai multe locuri de muncă pentru cetățenii vechilor state membre. Rămâne totuși deschis subiectul atractivității pieței RM pentru exportatorii din UE, dar în special pentru investitorii capabili să creeze capacități de producție.

Fig.3. Evoluția exporturilor din Republica Moldova, mii USD

Sursa: BNS

Fig.4. Evoluția importurilor în Republica Moldova, mii USD

Sursa: BNS

- **Deficitul bugetar**

Deficitul bugetar al Republicii Moldova ar putea depăși 14% spre finele anului curent, mult peste criteriul de convergență de 3% din PIB. Acest indicator este mult peste media regională. În Bulgaria, spre exemplu, deficitul bugetar se estimează la 0,5% spre finele lui 2009. Deficitul bugetar al Ungariei ar putea atinge cota de 3,4% din PIB în 2009. În România acest indicator ar putea fi de 4,4% din PIB[4].

- **Stabilitatea politică**

Imunitatea, declarată de precedentul guvern, al țării la criza economică s-a dovedit iluzorie. Din cauza discrepanței totale dintre declarații și acțiuni concrete, economia moldovenească a intrat în plină criză total nepregătită. Mai mult decât atât, perioada coincide cu complicațiile parvenite la capitolul alegeri parlamentare și numirea noului cabinet de miniștri. De actualul Guvern depinde dacă se va reuși asigurarea stabilității politice care este una din principalele precondiții ale stabilității și atractivității economice a RM.

Recomandări de politici cu privire la sporirea atractivității economice a Republicii Moldova din perspectiva integrării în UE

Dilemele enumerate mai sus cu care se confruntă actualul Guvern reprezintă o carte de vizită, chiar dacă pesimistă, a Republicii Moldova în contextul negocierilor începute cu FMI. Dacă negocierile cu FMI se vor finaliza cu succes către data de 28 octombrie, atunci ar putea fi inițiate negocierile cu UE, astfel garantându-se suportul, în special financiar, extern atât de necesar pentru stabilizarea economiei. Or, UE condiționează începerea negocierilor cu rezultate satisfăcătoare în negocierile cu FMI. În acest sens o primă importantă apreciere se cere la capitolul capacități ale FMI de a oferi soluții la probleme economice în condiții speciale, după cum sunt cele ale Republicii Moldova la moment. FMI nu va putea garanta stabilizarea situației, mai ales că această instituție de regulă nu sugerează soluții anti-criză, ci doar soluții la probleme economice în condiții normale.

Situația economică precară, credem, a îndepărtat în mare măsură perspectivele Moldovei de aderare la EU. Cu toate acestea criza ar putea fi privită și prin prisma avantajelor pe care le-ar putea valorifica agenții economici din UE. În conformitate cu Articolul 140 al Tratatului de la Maastricht performanțele țării membre UE sunt analizate prin prisma celor *patru criterii*, și anume nivelul de asigurare a stabilității prețurilor, caracterul solid al finanțelor publice, respectarea limitelor normale de fluctuație prevăzute de mecanismul cursului de schimb din Sistemul Monetar European, timp de cel puțin doi ani, fără devalorizarea monedei în raport cu moneda euro, precum și caracterul durabil al convergenței atinse de statul membru care face obiectul unei derogări și al participării sale la mecanismul cursului de schimb, care se reflectă în nivelul ratelor dobânzilor pe termen lung. La toate cele patru capitole RM are probleme, dar în special în ceea ce privește stabilitatea prețurilor care este deosebit de dificil de asigurat în condițiile crizei și presiunilor FMI, precum și deficitul bugetar, care, după cum am arătat anterior, depășește cu mult deficitele bugetare ale țărilor vecine, inclusiv membre UE.

Astfel se impune necesitatea unor pași concreți și rapizi în ceea ce privește stabilizarea situației economice. Definitivarea, preconizată până la 25 octombrie, a Planului de recuperare economică, chiar dacă este salutabilă, nu poate garanta reușitele activităților Guvernului pe cele trei domenii prioritare, și anume *stabilizarea finanțelor publice, relansarea activității economice și asigurarea protecției sociale eficiente* în special a categoriilor vulnerabile ale populației, aceasta în temei din cauza faptului că presiunile externe sunt mult prea mari, iar capacitățile pe intern mult prea limitate.

Două măsuri cu potențiale efecte imediate ar putea fi luate în calcul:

- *renunțarea la politica de menținere a unui leu supra-apreciat* (fapt care ar alinia RM la tendințele regionale de depreciere controlată a valutelor naționale). Această măsură ar putea încuraja exportatorii naționali doar în condițiile unei recuperări a economiilor zonei euro. În același timp, dacă deprecierea nu va fi controlată, acesta ar putea avea grave repercusiuni asupra nivelului de trai al populației. Potrivit datelor CBGC pentru trimestru I al 2009 consumul intern de produse alimentare, educație și sănătate s-a redus, iar deprecierea leului și eventuala creștere asociată a inflației ar putea și mai mult afecta consumul intern. Să nu uităm că deprecierea leului față de principalele valute de referință ar duce la scumpirea tuturor bunurilor și serviciilor de import, or Moldova este o țară net importatoare la multe capitole.
- *Stabilizarea finanțelor publice* – deficitul bugetar de circa 14% din PIB reprezintă o povară mult prea mare în condițiile economice precare actuale. Guvernul actual trebuie să intensifice eforturile de reducere a cheltuielilor publice și în acest sens soluții mai puțin populare, dar necesare pot fi adoptate, inclusiv și în special reducerea ponderii cheltuielilor salariale.

Chiar dacă aceste două măsuri enunțate mai sus ar putea avea un efect relativ palpabil în termeni restrânși de timp, cel mai bun instrument totuși rămâne asigurarea și garantarea stabilității politice din țară, în special prin prisma alegerii șefului statului. Stabilitatea politică face parte din minimul de condiții pentru investitorii străini, chiar și în condițiile resurselor investiționale limitate.

Surse:

- [1] Produsul intern brut în ianuarie-martie 2009, Biroul Național de Statistică al RM, <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=2636>.
- [2] Balanța de plăți a Republicii Moldova pentru trimestrul II, 2009, Banca Națională a Moldovei, http://www.bnm.org/files/index_10099.pdf.
- [3] <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=336&>.
- [4] http://sofiaecho.com/2009/09/26/790168_romaniya-eight-month-budget-deficit-at-45-per-cent-of-gdp.

Politică bugetară și economice

Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT

Adresa: str. V. Alecsandri nr. 97
Chișinău, MD-2012,
Republica Moldova

Tel.: (+373 22) 21 34 94

Fax: (+373 22) 21 29 92

E-mail: adept@e-democracy.md

Web: www.e-democracy.md

Acest *Policy Brief* a apărut în cadrul proiectului „Relațiile UE - Moldova – Monitorizarea Progresului în Contextul Parteneriatului Estic”, realizat de Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT, cu sprijinul Fundației Soros-Moldova.

ADEPT este un centru independent de analiză și consultanță privind procesul decizional, politic, electoral și social-economic din Republica Moldova și din regiune.

Misiunea ADEPT constă în promovarea valorilor democratice și sprijinirea participării active a cetățenilor la viața publică.

Obiective strategice:

- contribuirea la realizarea eficientă a strategiilor guvernamentale orientate spre dezvoltarea social-economică și democratizarea Republicii Moldova;
- promovarea și consolidarea instituțiilor și procedurilor democratice;
- încurajarea și facilitarea participării cetățenilor la procesul decizional.

Responsabilitatea pentru cele afirmate în acest articol aparține doar autorului. Opiniile exprimate nu reprezintă în mod neapărat punctul de vedere al ADEPT sau FSM.

© Asociația ADEPT, 2009.

Toate drepturile rezervate.